

Resumé

Nærværende afhandling omfatter resultaterne af mine bestræbelser på at opnå større erkendelse og forståelse af grammatik og sprogforandring, mere præcist den type sprogforandring, der kaldes grammatikalisering. De tidligste faser af dette arbejde blev udført i forbindelse med og i forlængelse af mit postdoc projekt (bevilget af Danmarks Frie Forskningsfond, Kultur og Kommunikation i 2008) om grammatikalisering af nye komplementeringsmønstre i franske sanseverber. Begrebet *grammatikalisering* dækker over to processer; dels den proces hvor leksikalske størrelser reanalyseres som grammatiske størrelser, dels den proces hvor eksisterende grammatiske størrelser indgår i nye grammatiske kontekster. Grammatikalisering anvendes således som overordnet begreb, og de diakrone begreber *grammering*, *regrammering* og *degrammering* erstatter den traditionelle '*cline*' (den gradvise proces).

Hovedformålet med min afhandling er at udforske den grundlæggende hypotese, at grammatik består af paradigmer, hvor hvert paradigme er sammensat af medlemmer der indeholder samme grammatiske information, men som har hver sine specifikke grammatiske træk og begrænsninger.

Ifølge min hypotese indtræder leksikalske størrelser i nye eller allerede eksisterende paradigmer, når de grammatikaliseres. Derfor er grammatiske paradigmer vigtige for forståelsen af de reanalyser, der fører til grammatikalisering. Hvert grammatisk paradigme kan identificeres gennem fem definerende træk: 1) det er et lukket sæt af elementer, hvor antallet af medlemmer er fastsat på et givent sprogstadiet. 2) Paradigmet har et fælles *syntaktisk domæne* og 3) en fælles *semantisk ramme*. 4) Valget mellem medlemmerne er obligatorisk i den forstand, at sprogbrugeren - i den givne syntagmatiske kontekst som definerer paradigmets domæne - ikke kan undgå at vælge et af medlemmerne og 5) paradigmet er asymmetrisk idet der skelnes mellem markerede og umarkerede medlemmer. For at verificere hypotesen og de ovenfor fremsatte argumenter som alle er logiske konsekvenser af hypotesen, er empirisk belæg nødvendig. Min afhandling er derfor baseret på synkrone og diakrone undersøgelser af data fundet gennem systematiske søgninger i elektroniske korpora.

Som en ny metode til at skabe sammenhæng i afhandlingens undersøgelser, har jeg valgt at udforske én enkelt leksikalsk størrelses vej til grammatikalisering. Det leksikalske

input jeg anvender til at illustrere min pointe, er det franske verbum *voir* 'at se' og de afledte udtryk, *voici* og *voilà*. *Voir* er et stærkt polysemt verbum, karakteriseret ved dets hyppige brug. Sådanne højfrekvente verber har stor tilbøjelighed til at blive grammatikaliseret. Dette verbum er derfor særligt velegnet til at illustrere kompleksiteten af en række processer, en kompleksitet som i princippet kan gælde for enhver leksikalsk størrelse i et bredere sprogligt perspektiv. Min afhandling har således til formål at undersøge og kortlægge *voir*'s veje ind i en række individuelle grammatiske paradigmer, og at identificere de forudgående reanalyser som er forudsætningen for etablering af paradigmet. Hvert paradigme som belyses i undersøgelsen, præsenterer synkrone resultater af diakrone grammatikaliseringprocesser, som er baseret på synkrone paradigmatiske analyser af funktioner, der synes at være både mangfoldige og meget forskelligartede.

Paradigmerne omfatter følgende grammatiske kategorier: verbalkategorier inden for tempus, aspekt og modus, dvs. **progression** (*je le vois qui arrive* 'Jeg ser ham som ankommer'), **diatese** (*il se voit refuser l'accès* 'han nægtes adgang); pragmatisk kategorier som **præsentativer** (*voilà le bateau* 'her er båden'), **fokus konstruktioner** (*voici le bateau qui arrive* 'her er båden der ankommer') og **diskursmarkører** (*le bateau arrive, tu vois* 'både ankommer faktisk'), samt partikelkategorien, hvor **præpositionen** *vu* 'i betragtning af' og den **underordnede konjunktion** *vu que* 'i betragtning af at' indgår. Ved at definere de forskellige kontekster (kaldet *syntaktiske domæner*) hvori formerne optræder, og redegøre for hvilke semantiske områder de dækker (kaldet *semantiske rammer*), kan der opstilles synkrone paradigmer som de grammatiske størrelser angivet i eksemplerne ovenfor indgår i. Denne tilgang illustrerer relevansen af den paradigmatiske begrebsdannelse ved at beskrive et antal forskelligartede grammatiske paradigmer som ét enkelt verbum indgår i, med det sigte at demonstrere hvor omfattende et spænd inden for grammatisk diversitet, én leksikalsk størrelse kan udtrykke.

I sin helhed demonstrerer afhandlingen at denne nyskabende tilgang, der definerer grammatik som bestående af paradigmer, kan tilvejebringe en præcis og relativt enkel fremstilling af hvad der ellers blot ville fremstå som aldeles forskelligartede anvendelser af én og samme leksikalske størrelse.